

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. V. Quae scribenda sinr praecipue.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

CAP. V.

Quæ scribenda sint præcipue.

Proximum est ut dicamus *quæ præcipue scribenda sint*. Hoc exuberantis quidem est operis, ut explicemus quæ sint materiæ: quæ prima aut secunda, aut deinceps tractanda sint. Nam id factum est etiam primo libro, quo puerorum: & secundo, quo jam robustorum studiis ordinem dedimus. Sed de quo nunc agitur, unde copia ac facilitas maxime veniat, *vertere græca in latinum* veteres nostri oratores optimum judicabant. Id se L. Crassus in illis Ciceronis de Oratore libris dicit factitasse. Id Cicero sua ipse persona frequentissime præcipit: ¹ quin etiam libros Platonis atque Xenophontis edidit hoc genere translatos. Id Messalæ placuit: multæque sunt ab eo scriptæ ad hunc modum orationes: adeo ut etiam cum illa Hyperidis² pro Phryne difficillima Romanis subtilitate contenderet. Et manifesta est exercitationis hujusce ratio. Nam & rerum copia Græci auctores abundant, & plurimum artis in eloquentiam intulerunt: & hos transferentibus, verbis uti optimis licet. Omnibus enim utimur nostris: figuras vero, quibus maxime ornatur oratio, multas ac varias excogitandi etiam necessitas quædam est: quia plerumque à Græcis Romana dissentiunt. ³ Sed & illa ex Latinis conversio, multum & ipsa contulerit. Ac de carminibus quidem neminem credo dubitare, quo solo genere exercitationis dicitur usus esse Sulpitius. Nam & sublimis spiritus attollere orationem potest: & verba poëtica liber-

¹ *Quinetiam libros Platonis.*] Maxime probat Cicero versiones è Græco. itaque juvenis admodum transtulit *Aristi Phenomena*, & *Oeconomicum Xenophontis*. Præterea Platonis *Timæum*, quem appellavit de *universitate*. vertit item contrarias orationes *Demosthenis* & *Æschinis*. Turneb.

² *Pro Phryne.*] *Hyperides* enim defendit *Phrynem* accusatam impietatis: cum-

que videret iudices parum moveri sua oratione, vestimenta descendit, & venustate corporis absolutionem expressit. *Idem.*

³ *Sed & illa.*] Prodest interdum auctorem Latinum aliis verbis exprimere, interdum quoque *carmen Latinum* in prosam redigere, atque ita *paraphrasi* res istas explicare. *Idem.*

libertate audaciora, præsumunt eandem proprie dicendi facultatem. Sed & ipsis sententiis adjicere licet oratorium robur, & omiſſa ſupplere, & effuſa ſubstringere. ¹ Neque ego *ωδύφροσιν* eſſe *interpretationem* tantum volo, ſed circa eodem ſenſu certamen atque æmulationem. ² Ideoque ab illis diſſentio, qui vertere orationes latinæ vetant, quia optimis occupatis, quicquid aliter dixerimus, neceſſe fit eſſe deterius. Nam neque ſemper eſt deſperandum, aliquid illis quæ dicta ſunt, melius poſſe reperiri: neque adeo jejunam ac pauperem natura eloquentiam fecit, ut una de re bene dici niſi ſemel non poſſit. ³ Niſi forte hiſtrionum multa circa voces eaſdem variare geſtus poteſt, orandi minor viſ, ut dicatur aliquid, poſt quod in eadem materia nihil dicendum ſit. Sed eſto, neque melius quod invenimus ſit, neque par: eſt certe proximus locus. An vero ipſi non bis ac ſæpius de eadem re dicimus, & quidem continuas nonnunquam ſententias? Niſi forte contendere nobiſcum poſſumus, cum aliis non poſſumus. Nam ſi uno tantum genere bene diceretur, fas erat exiſtimari præcluſam nobis à prioribus viam. Nunc vero innumerabiles ſunt modi, plurimæque eodem viæ ducunt. *Sua brevitati gratia, ſua copia, alia translatis virtus, alia propriis.* Hoc oratio recta, illud figura declinata commendat. ⁴ Ipſa denique utiliſſima eſt exercitationi difficultas. Quid quod auctores maximi ſic diligentius cognoscuntur? Non enim ſcripta, lectione ſecura tranſcurrimus: ſed tractamus ſingula & neceſſario introſpicimus:

¹ Neque ego *ωδύφροσιν*, &c.] *Εκφροσιν* dicitur pura & lucida enarratio, *ωδύφροσιν* autem explicatio uberior, ut cum auctore veluti contendere velis. at *ωδύφροσιν* pleraque mutare ſolet, nuncque efficere grandiora, nunc humiliora, nunc prolixiora, nunc breviora. Idem

² Ideoque ab illis.] Obiter reprehendit Ciceronem. is enim lib. 1. de Oratore, ſub perſona Crassi damnat *paraphraſim* auctorum Latinorum, quia cum

auctores uſurpaverint optima vocabula, reliquum eſt ut deterioribus utamur. Idem.

³ Niſi forte hiſtrionum.] Solebat Cic. cum Roſcio contendere, pluribusne modis variare poſſet eandem ſententiam, an ille pluribus geſtis exprimere. Idem.

⁴ Ipſa denique.] Nam qui ſe exercuit in rebus difficillimis, proclivior erit ad *faciliſſimam* tractationem. Idem.

I Pluri-

cimus: & quantum virtutis habeant, vel hoc ipso cognoscimus, quod imitari non possumus. Nec aliena tantum transferre, sed etiam nostra pluribus modis tractare proderit: ut ex industria sumamus sententias quasdam, easque versemus quam numerosissime, velut eadem cera aliæ atque aliæ formæ duci solent. ¹ Plurimum autem parari facultatis existimo ex simplicissima quaque materia. Nam in illa multiplici *personarum, causarum, temporum, locorum, ditorum, factorum* diversitate facile delitescet infirmitas, tot se undique rebus, ex quibus aliquam apprehendas, offerentibus. Illud virtutis indicium est, fundere quæ natura contracta sunt, augere parva: varietatem similibus, voluptatem expositis dare, & bene dicere multa de paucis. ² In hoc optime facient infinitæ quæstiones, quas vocari *Græcis* diximus, quibus Cicero jam princeps in republica exerceri solebat. His confinis est destructio & confirmatio sententiarum. Nam cum sit sententia, decretum quoddam atque præceptum, ³ quod de re, idem de iudicio rei quæri potest. Tum loci communes, quos etiam scriptos ab oratoribus scimus. Nam qui hæc recta tantum, & in nullos flexus recedentia copiose tractaverit, utique in illis plures excursus recipientibus magis abundabit, eritque in omnes causas gratus. ⁴ Omnes enim generalibus quæstionibus constant. Nam quid interest, *Cornelius Tribunus plebis quod codicem legerit, reus sit: an queramus, violeturne majestas, si magistratus rogationem suam populo ipse recitaverit? Milo Clodium rectene occiderit, veniat in iudicium.*

¹ *Plurimum autem.*] *Simplicissimam* appellat *materiam*, quæ nullam habet varietatem, quæque circumstantiis caret, aut certe paucas habet. *Idem.*

² *In hoc optime facient.*] *Hicce* de rebus egit in *progymnasmatis* lib. 2. *Cic.* autem jam prætorius & consularis theses declamabat. initio enim ea erat exercitatio, nondum inventis declamationibus ad similitudinem causarum forensium. *Idem.*

³ *Quod de reo, idem de iudicio.*] *Si*

hanc lectionem sequemur, duplex efficietur sententia, atque altera species erit locus communis. In aliis codicibus sic legitur, *quod de re, idem de iudicio rei*: ut significet eodem modo *per se* tractari sententiam atque in *iudiciis*. *Idem.*

⁴ *Omnes enim generalibus.*] Etenim omnis quæstio *finita* pendet ab *infinita*, neque in causa tam *circumstantiæ* expenduntur, quam *infinita quæstio*, ut docuit *cap. 5. lib. 3. Idem.*

judicium: an, oporteatne insidiatorem interfici vel perniciosum reipublica civem, etiam si non insidietur? Cato Martiam honeste tradiderit Hortensio: an, conveniatne res talis bono viro? De personis judicatur, sed de rebus contenditur. Declamationes vero, quales in scholis rhetorum dicuntur, si modo sunt ad veritatem accommodatæ, & orationibus similes, non tantum dum adolescit profectus, sunt utilissimæ, quæ inventionem & dispositionem pariter exercent, sed etiam cum est consummatus, ac jam in foro clarus. Alitur enim atque enitescit velut pabulo lætiore facundia, & assidua contentionum asperitate fatigata renovatur. ¹ Quapropter historiæ nonnunquam ubertas in aliqua exercendi styli parte ponenda, & dialogorum libertate gestiendum. Ne carmine quidem ludere contrarium fuerit: ² sicut athletæ remissa quibusdam temporibus ciborum atque exercitationum certa necessitate, ocio ³ & jucundioribus epulis reficiuntur. Ideoque mihi videtur M. Tullius tantum intulisse eloquentiæ lumen, quod in hos quoque studiorum secessus excurrit. Nam si nobis sola materia fuerit ex litibus, necesse est deturatur fulgor, ⁴ & dure scat articulus, & ipse ille mucro ingenii quotidiana pugna retundatur. Sed quemadmodum forensibus certaminibus exercitatos, & quasi militantes reficit ac reparat hæc velut sagina dicendi: sic adolescentes non debent nimium in falsa rerum imagine detineri, & inanibus simulacris: usque adeo ut difficile ab his digressos sit assuefacere, ne ab illa in qua prope consenuerint umbra, ⁵ vera discrimina velut quendam solem reformident: quod acci-

¹ Quapropter historia.] Cic. quoque historias scripsit & græce & latine: præterea multos dialogos: epigrammata autem & poëma sæpenumero lusit. Idem.

² Sicut athletæ remissa, &c.] And. Schottus, Observat. Philosoph. lib. 5. cap. 9. pag. 216. supra lib. 5. cap. 10.

³ Et jucundioribus epulis.] Nam athletæ vescabantur pane coliphio vocato, præterea carne porcina & bubula. is enim vi-

ctus conducit ad robur. Turneb. Jucundioribus epulis reficiuntur.] Gebhard. Crepund. lib. 3. cap. 18. Ex Ms. Palat. legendum censet: edulis.

⁴ Et dure scat articulus.] Metaphora est ducta à gladiatoribus, qui articulorum flexu & mollitie adversarium nunc invadere, nunc declinare, nunc excipere solent. Turneb.

⁵ Vera discrimina, &c.] Similitudo est ducta

accidisse etiam *Porcio Latroni*, qui primus clari nominis professor fuit, traditur: ut cum ei summam in scholis opinionem obtinenti, causa in foro esset oranda, impense petierit, uti subsellia ¹ in basilicam transferrentur. Ita illi cœlum novum fuit, ut omnis ejus eloquentia contineri tecto ac parietibus videretur. Quare juvenis qui rationem inveniendi eloquendi que à præceptoribus diligenter acceperit (quod non est infiniti operis, si docere sciant) & exercitationem quoque modicam fuerit consecutus, oratorem sibi aliquem (² quod apud majores fieri solebat) deligat, quem sequatur, quem imitetur, judiciis intersit quamplurimis, & sit certaminis cui destinatur, frequens spectator: tum causas vel easdem quas agi audierit, stylo & ipse componat, vel etiam alias, veras modo, & utrinque tractet: ³ Et quod in gladiatoribus fieri videmus, ⁴ in rebus actis exerceatur: ut fecisse Brutum diximus pro Milone. Melius hoc, quam rescribere veteribus orationibus, ut fecit Sestius contra Ciceronis actionem habitam pro eodem, cum alteram partem satis nosse non posset ex sola defensione. Citius autem sic idoneus erit juvenis, quem præceptor coegerit in declamando quam simillimum esse veritati, & per totas ire materias: quarum nunc facillima, & maxime favorabilia decerpunt. Obstat huic quod secundo libro posui, frequens turba discipulorum, ⁵ & consuetudo classium certis diebus audiendarum: nonnihil

etiam

est ducta à gladiatoribus qui in *xysto* & *palestra* exercentur *sciamachia*, id est, *umbra* pugna. Idem.

¹ *In basilicam transferrentur.* Basilica enim quæ juxta forum erat, similis erat *latronis* auditorio. quidam præterea ajunt forum *judiciale* fuisse sub dio. Idem.

² *Quod apud majores.* Hujus rei meminit *Tacitus* in *dialogo*, atque ait hanc fuisse labem eloquentiæ, quod ommissa fuerit ea consuetudo. Idem.

³ *Quod in gladiatoribus fieri vid.* Gladiatores nunc solent oppugnare, nunc defendere, ac mutantur officia, ut nunc

sint *mirmillones*, nunc *retiarii*, nunc *secutores*, nunc *thraces*, itaque in quibusdam codicibus, pro, *in rebus actis*, scribitur, *retiarii*. est autem *retiarius* gladiator qui *rete* habet ad involvendam *mirmillonem*. Idem.

⁴ *In rebus actis.* Vett. dd. leg. *de rectoris*. Supra lib. 6. cap. 5. opponuntur obliquis & obtusis armis sive infectis. *Pub.*

⁵ *Et consuetudo classium.* Discipuli enim in *classes* dividebantur, præceptorque diem constituabat quo *prima classis* declamaret, quo *secunda*, quo *tertia* & sic deinceps. *Turneb.*

etiam persuasio patrum, numerantium potius declamationes, quam æstimantium. Sed (quod dixi primo, ut arbitrator, libro) nec ille se bonus præceptor majore numero quam sustineri possit, onerabit: & nimiam loquacitatem recidet, ut omnia quæ sunt in controversia, non (ut quidam volunt) quæ in rerum natura, dicantur: & vel longiore potius dierum spatio laxabit dicendi necessitatem, ¹ vel materias dividere permittet. Una enim diligenter effecta plus proderit, quam plures inchoatæ & quasi degustatæ. Propter quod accidit, ut nec suo loco quicque ponatur: nec illa quæ prima sunt, servent suam legem: juvenibus flosculos omnium partium in ea quæ sunt dicturi congerentibus: quo fit, ut timentes ne sequentia perdant, priora confundant.

¹ *Vel materias dividere.*] Ut si proposuerit præceptor *plura themata*, unum tractet: aut si proposuerit *thema multiplex*, partes quasdam auferat. *Idem.*

C A P. VI.

De cogitatione.

Proxima stylo *cogitatio* est, ¹ quæ & ipsa vires ab hoc accipit, & est inter scribendi laborem, extemporalemque fortunam media quædam, & nescio an usus frequentissimi. Nam scribere nec ubique nec semper possumus: cogitationi temporis ac loci plurimum est. Hæc paucis admodum horis magnas etiam causas complectitur. Hæc quoties intermissus est somnus, ipsis noctis tenebris adjuvatur. Hæc inter medios rerum actus aliquid invenit vacui, nec ocium patitur. Neque verò rerum ordinem modo (quod ipsum satis erat) intra se ipsa disponit, sed verba etiam copulat, totamque ita contexit orationem, ut ei nihil præter

An tequam orationem habeamus, *cogitatione* sepire debemus & completi totam causam: sed *cogitatio* constat ingenii acumine & memoria, de qua dicemus lib. undecimo. *Turneb.*

¹ *Quæ & ipsa vires, &c.*] Nam *cogitatio* est earum rerum quas dicturi sumus, nec tamen scripturi. ea autem oratio non est extemporalis, propter *cogitationem* diligentem quæ præcessit. *Idem.*

¹ *Nam*